

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ВИНИКНЕННЯ ТЕМИ РОЗЛУЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ
ЛІТЕРАТУРІ

Попович Барбара Золтанівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 10 /27 жовтня 2021 року

Науковий керівник:

Чопак Єва Василівна

ст.викладач

Завідувач кафедру:

Біда Олена Анатоліївна,

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ

Кафедра педагогіки та психології

Кваліфікаційна робота
ВИНИКНЕННЯ ТЕМИ РОЗЛУЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ
ЛІТЕРАТУРІ

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка ІV-го курсу

Попович Барбара Золтанівна

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Науковий керівник: **Чопак Єва Василівна**

ст.викладач

Рецензент: **Балог Лівія Іванівна**

ст.викладач

Берегове
2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**A VÁLÁS TEMATIKÁJÁNAK MEGJELENÉSE A
KORTÁRSGYERMEKIRODALOMBAN**

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Popovics Barbara

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 013 Tanító

Témavezető: Csopák Éva

adjunktus

Recenzens: Balog Livia

adjunktus

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ВІД ШЛЮБУ ДО РОЗЛУЧЕННЯ. ВПЛИВ РОЗЛУЧЕННЯ НА ДИТИНУ	8
1.1. Поняття, функції та тип сім'ї	8
1.1.1. Функції сім'ї	8
1.1.2. Типи сім'ї	10
1.2. Розлучення	11
1.2.1. Психологічний етап	12
1.3. Вплив розлучення на дитину	14
1.3.1. Дитина початкової школи та розлука	16
1.3.2. Вплив на інші вікові групи	17
1.3.3. Діти розлучених батьків у школі	18
II. ЗМІНИ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ. ТАБУЙОВАНІ ТЕМИ	21
2.1. Класицизація	21
2.2. Дитяча поезія	23
2.2.1. Дитячі вірші	24
2.2.2. Романи	25
2.3. Табуйовані теми	26
2.3.1. Оповідання	26
III. ДОСЛІДЖЕННЯ. ПРОЕКТ РОЗПОВІДІ	28
3.1. Аналіз мого дослідження	28
3.2. Пропозиція	38
УЗАГАЛЬНЕННЯ	39
РЕЗЮМЕ	40
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	41
ДОДАТОК	

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A CSALÁDTÓL A VÁLÁSIG. A VÁLÁS HATÁSA A GYEREKRE	8
1.1. A család fogalma, funkciói és típusa	8
1.1.1. A család funkciói	8
1.1.2. A család típusok	10
1.2. A válás	11
1.2.1. Lélektani szakasza	12
1.3. A válás hatása a gyerekre	14
1.3.1. A kisiskolás gyerek és a válás	16
1.3.2. A többi korosztályra való hatása	17
1.3.3. Az elvált szülők gyerekei az iskolában	18
II. A KORTÁRS GYERMEKIRODALOM VÁLTOZÁSAI. TABUTÉMÁK	21
2.1. A klasszicizálódás	21
2.2. Gyerekköltészet	23
2.2.1. Gyerekversek	24
2.2.2. Regények	25
2.3. Tabutémák	26
2.3.1. Meseterápia	26
III. KUTATÁS. MESETERÁPIÁS PROJEKT.....	28
3.1. Kutatásom elemzése	28
3.2. Javaslat	38
ÖSSZEFOGLALÁS	39
REZÜMÉ	40
HIVATKOZOTT IRODALOM	41
MELLÉKLET	

BEVEZETÉS

*„...Még sosem meséltem arról, hogy milyen volt, amikor Apa tavaly elköltözött.
Lehet, hogy azért, mert el akartam felejteni. Nem sikerült, itt van a fejemben
Vagy valahol másutt, de mindenképp énbennem...”*

(Rigó Kata „Azt mondták, válnak” részlete)

A válás téma napjainkban egyre aktuálisabb. Sok házaspár akár rövid, akár hosszú idő után úgy dönt, hogy nem szeretne megmenteni házasságát és különválnak. Rosszabb eset az, ha már van közös gyerek, hisz nagyban kihat rá a szülei válása. Mivel a megszokott mindennapi életéből elveszt egy olyan hozzá közelálló személyt, akire felnéz. A családi problémák után a gyerekekben változások következhetnek be, megváltozik akár pozitív, akár negatív irányba. Akadhatnak problémái a tanulásban, fejlődésben vagy akár a mindennapi életében. Mivel a gyerek valamilyen intézményben nevelődik, tanul, fejlődik, ezért fontos, hogy a pedagógusa tudjon erről az esetről, legalább felszínesen. Azért is, mert a gyerekekkel együtt dolgozunk, ehhez fontos tudnunk nem csak a fejlettségi szintjüket, életkori sajátosságukat, hanem az is, hogy milyen háttérrel rendelkeznek, milyen családban nevelkedik. Mert ha esetleg probléma adódik a gyerekekkel, akkor tudjuk az felismerni és esetleg segíteni neki.

Az irodalom, mint ahogy bármi más egyre jobban fejlődik és sok változás következik be. Rengeteg külsői és belső újítás következik be. Elkezdnek a kortárs gyermekírók olyan témákat érinteni, ami esetleg eddig tabunak számított.

Szakedolgozatom témáját azért választottam, hogy fejlesszem ismereteimet a válásról és hogy jobban megismerjem azokat a kortárs gyermekirodalmi műveket, amelyben megjelennek a tabutémák vagy akár a válás tematikája is.

A kutatásom célja az volt, hogy összegyűjtsem és bemutassam, hogyan jut el egy házasság a válásig és hogy ez hogyan hat ki a gyerekekre és annak fejlődésére. Valamint, hogy milyen változások következnek be a kortárs gyermekirodalomban és hogy egyes írók hogyan jelenítik meg a műveikben a tabu témákat, amelyek a gyerekekkel történhetnek.

A szakedolgozatom három főbb fejezetből áll. Az első fejezet „A családtól a válásig. A válás hatása a gyerekekre” címet kapta. Ebben a fejezetben kifejtettem a család fogalmát, majd, hogy hogyan is jut el egy család a válásig. Valamint, hogy ez a válás, hogyan is hat ki a gyerekekre.

A második fejezet „A kortárs gyermekirodalom változásai. Tabutémák”. Ebben a fejezetben a kortárs gyermekirodalmi változásokat kutattam, amelyben szó esik a tabutémákra is, amik újnak számít az irodalomban. Valamint megemlítettem, hogy milyen művek segítenek feldolgozni ezeket a nehéz helyzeteket.

Dolgozatom harmadik fejezetében egy általam összeállított három napos meseterápiás drámapedagógiai foglalkozás projekt terv látható, első osztályos gyermekek számára.

Feltételezem, hogy a kortárs gyermekirodalmi művek, megfelelő irányba fejlődtek, amik segítenek a kisiskolás gyermeknek feldolgozni a nehéz helyzeteket is. Egy kisiskolás már megérti és átérti a nehéz problémákat, akár egy meseterápia segítségével is.

Szakedolgozatom megírásában a következő szakirodalmak voltak leginkább segítségemre: Feuer Mária szerkesztése „A családsegítés elmélete és gyakorlata”, Bognár Gábor és Telkes József „A válás lélektana”, valamint Lovász Andrea „Felnőtt gyermekirodalom” című könyvek.

Munkámat azoknak a pedagógusoknak ajánlanám, akiket érdeklí, hogy mikén hat a válás a gyerekre, emellett szeretnék megismerni a kortárs gyermekirodalmi változásokat, valamint megtekinteni egy olyan meseterápiás foglalkozás projekt tervet, amely segítségükre lehet, ha válás témát szeretnék érinteni.

I. A CSALÁDTÓL A VÁLÁSIG. A VÁLÁS HATÁSA A GYEREKRE

A szeretetkapcsolatok megvalósulásának nélkülözhetetlen és szinte legtökéletesebb közege a család. Mindemellett határozottan állítható ez a megfogalmazás annak ellenére, hogy napjainkban egyre gyakrabban tanúi vagyunk a családok tömeges szétbomlásának, az új családformák létrejöttének, s annak is, hogy a posztmodern kultúra e bomlási folyamatot igyekszik ki nem mondott normává tenni. A pszichológia kifejezetten kiáll amellett, hogy a gyerekek egészséges személyiségfejlődésének egyik legfőbb alapja a jó anya-gyermek kapcsolat és emellett az egészségesen működő családi háttér is (Horváth-Szabó, 2007: 97).

1.1. A család fogalma, funkciói és típusa

A család nagyon fontos szerepet tölt be mind a gyermek személyiségének alakulásában, mind a felnőtt emberek életében. Az egyik legrégebb és legjelentősebb nevelési tényezőnek már hagyományosan a családot tekintjük. Ellátja a gyermek nem csak a biológiai gondozását, hanem biztosítja azokat a feltételeket, amelyek az éréshez és fejlődéshez szükségesek, ugyanakkor meghatározott magatartási és szerepmintákat is közvetít felé.

A család olyan elsődleges csoport, amelyben a tagok teljes személyiségükkel vesznek részt, közöttük a kapcsolat eléggé mély, érzelmileg sokoldalú és színezett, az egyes személyek segítséget, érzelmi biztonságot kapnak a többiektől. Többek között ez az a plusz tartalom, amit a család, mint elsődleges kiscsoport biztosít tagjainak és elsősorban a felnövő gyermeknek (Bujna, 2009: n.o.).

1.1.1 A család funkciói

Biológiai vagy reprodukív funkció: A család alapvető feladata a biológiai reprodukció. A szülők a saját gyermekükben az önmaguk hasonmását és folytatását látják, akik a társadalom jövőbeli felnőttei, és akik a társadalom életét is folytatják. Egyre jobban láthatjuk azt, hogy mind a hazánkban, mind pedig a világ fejlettebb országaiban csökken a születendő gyermekek száma. A tapasztaljuk és több eredmény is kimutatta, hogy a legtöbb gyermek a legkedvezőtlenebb körülmények között élő családokban születnek, míg a jó körülmények között élő családokban, ahol a vagyon összetartása miatt, épp, hogy csak egy gyermeket vállalnak (Habicsek, 2000: n.o.).

Szocializációs funkció: Az ember kiszolgáltatottként születik a világra, hosszú és egyben bonyolult tanulási folyamat eredményeként tanul meg a társadalomban élni,

melynek a leghamarabbi alapozása a családban történik meg. A család hatására alakul ki az egyén társas viszonyokhoz való hozzáállása, és ez attól is függ, hogy a családban hogyan törődtek/törődnek vele, és legtöbb esetben azt adja vissza, amit ő maga is kapott (Mogyorósi- Virág, 2015: 105-106).

Nevelő funkció: Az egyén személyiséget tudatosan formáló, irányító, fejlesztő tevékenység a nevelés, melynek szintén elsődleges területe a család. Fontos, hogy a gyerekek kérdéseikre mindig választ kapjanak, különben azt majd más csoportokban fogja keresni rá a választ. És majd ekkor kezdődnek el a szökések és csavargások, melyet a legtöbb szülő nem tud megfelelően kezelni, akarata ellenére sem (Hablicsek, 2000: n.o.).

Gazdasági funkció: A történelem során a család termelőiből átalakult fogyasztói egységgé. A jövedelem és a vagyon ma is fontos összetartó elem a családnak. A család együttes jövedelme, az úgynevezett „közös kassza” felhasználásáról a családtagok csakis közösen döntenek. A család jövedelme alapvetően meghatározza életszínvonalát és anyagi lehetőségeit is. Amint tudjuk, a rendszerváltás után sokan elvesztették a munkájukat, és így a család esetleg mindkét tagja munkanélkülivé vált. Őket a társadalom is elősegíti különböző juttatások, szociális támogatások, segélyek formájában. A pénzhajtás vagy a munkahely elvesztésétől való félelem hatására egyes személyek a munka „szenvedélybetegévé” vagy „munkamániássá” válnak, mely sajnos a család elhanyagolásához, és a házastársak elidegenedéséhez vezethet (Czédliné Bárkányi, 2011: n.o.).

Érzelmi funkció: A 20. század polgári társadalmában olyan erővel jelent meg az érzelmi szükségletek szerepe a házasságon belül, mint a megelőző társadalmakban soha. Az érzelmi szükségletek biztosítására a családtagok közötti interakciók teszik működőképessé a családot. A családnak olyan intim közösséget kell biztosítania tagjainak, hogy az fokozza érzelmi teherbírásukat. A családi légkörtől függ az, hogy az egyén „otthon érzi-e magát”, ahol szívesen él, ahol felelős valaki érte, s ahol ő is felelős valakiért és ahova jó hazamenni. És ami a legfontosabb, hogy a családtagok kölcsönösen toleránsak legyenek egymással (Hablicsek, 2000: n.o.).

Kulturális funkció: A család kulturális légkörét a szülők iskolázottsága, foglalkozása, érdeklődése határozza meg. Feltöltődést és kikapcsolódás biztosít a testi-lelki fáradtságból a család tagjainak. A pénzutáni hajsza, a kevés szabadidő és sokszor anyagi okok is közrejátszanak, hogy egyre kevesebb a „családi program” és a „házon kívüli” szabadidős tevékenység, a kirándulás, a sport, a színházba és a többi különböző rendezvényekre való eljárás. Így a tömegkommunikációs eszközök és az elektronikus játékok (videó, dvd,

számítógépes játékok, internet) jelentik a család kulturális és elsődleges tevékenységét, és ez is kárára lehet a családnak (Czédliné Bárkányi, 2011: n.o.).

1.1.2. A család típusok

Ötféle családmodelleket különböztet meg a szakirodalom, nagycsalád, kis család, teljes család, újraszerveződött és csonka család.

Nagycsalád mára az európai ember három nemzedék együttélését érti ez alatt még amit gyakrabban, az a szülők és három vagy több gyerek alkotta egységet. Muzulmán és iszlám kultúrákban pedig ennek fellelhető az úgynevezett többnejű változatát is, melyben a férjnek egyszerre több felesége van és együtt élnek a gyerekekkel, így gyakori a negyven-ötven fős létszám is (Szabó, 2008: n.o.).

Kiscsalád (nukleáris): ez a fajta család, a szülők és egy vagy két gyermek alkotta modell, egyes szociológusok „mai családmoddnek” is nevezik. Gyermektelen és egy-gyermekes modell: nevéből adódóan egy gyermekkel vagy gyermek nélküli családtípusról is beszélünk, melyek mondhatni korunk „új vívmányainak” is nevezhető. A technológia fejlődése, az információáramlás felgyorsulása és a nők, mint munkaerő megjelenése a piacon sokakban új nézőpontra terelte a család és családalapítást, így sokan kényelmi vagy önérvényesítési szempontból tudatosan döntöttek a gyermektelen családmoddnél. Emellett egyes kutatások kimutatták az egyik helyzete korán sem olyan kényelmes és jó, mint ahogyan azt gondolnánk, hiszen őket számos veszély fenyegeti a magányosságukból adódóan. Pontosabban, vagy bezárkózik önző önmagába, vagy épp ellenkezőleg nyitottabb lesz, hogy elkerülje az állandó magányosságot (Czédliné Bárkányi, 2011: n.o.).

Teljes család: akkor beszélhetünk erről a családfajtáról, ha a szülők és minimum egy gyermek él egy háztartásban, még abban az esetben is, ha az egyik szülő nem vérszerinti. Bár sok előnye és hátránya is van az ilyen családtípusnak és nem igazán kijelenthető, hogy ez a forma a leoptimalisabb. Megjegyzem, munkám során mivel ez az általános modell ehhez fogok viszonyítani minden további irodalmat (M. Nádasi, 2006: 11).

Újraszerveződött (rekonbinált) család: az elvált vagy özvegyek új házasságra lépése, mely a konfliktusok és egyben az újakezdés színtere is (Szabó, 2008: n.o.).

Csonka családmodd: Természetesen az egyszülős családdá válás okai között is van különbség: a leggyakoribb a válás miatt esett szét a család – a témával későbbi fejezetben még fogunk foglalkozni –, de valamelyik szülő halála, vagy már a gyermek születésekor az apa hiánya is vezethet ahhoz, hogy a gyermek egyszülős családban nevelkedjen (M. Nádasi, 2006: 12).

A család viselkedés- és szerepmintákat közvetít, melyek fontos szerepet játszanak az idegrendszeri funkciók éréséhez és a személyiségstruktúrák fejlődéséhez. Ez a rendkívül komplex folyamat a mindennapi családi élet hatásai által akaratlanul megy végbe, de olyan tényezők természetesen szerepet játszanak benne, mint az adott család társadalmi helyzete, életmódja, életvitelének stílusa, a szülői felek egymáshoz való viszonya, a szülő-gyermek kapcsolat. A családban a gyermek megfigyeli a szülők interakcióinak sémáit, az apához-anyához fűződő érzelme motiválja tevékenység végzésére, és szinte mindenben igyekszik utánozni a szüleitől látott viselkedést. A gyermeki viselkedési formák elsajátítása elsősorban utánzás útján megy végbe, amely szerint a gyermek megfigyeli és követi a modellként ható szülő(k) viselkedését és magatartásmintáit. A gyermek figyelembe veszi és annak megfelelően cselekszik, ahogyan a szülő konkrét szituációkban megjelenő viselkedési formák, vagy meghatározott normákkal, célokkal cselekszik. Fontos, hogy a gyermek életében jelen legyen a hosszantartó, pozitív szülői példa, melyet nyugodtan utánozhat. A szülői példa nevelő hatását megerősítik a rendezett családi viszonyok és a teljes család jelenléte. Általában a szülői példa hiánya a gyermek számára komoly hátrányt is jelent. Napjainkban a jelenlegi családi élet gyakorlata azt mutatja, hogy a legtöbb felbomlott családban hiányzik a férfi modell (Bujna, 2009: n.o.).

1.2. A válás

A válás, a még el nem váltaknak és a laikusoknak is sokféle elképzelésük lehet, de azonban kevesen gondolják, hogy a válás nem egy könnyű és egyszeri esemény, hanem egy olyan folyamat, mely több szinten és hosszú évekig is zajlik. Így van ez még abban az esetekben is, amikor a szülők látszólag gyorsan döntenek el és választják szét életüket, de mint tudjuk, a párkapcsolat kialakulása sem automatikus és egyik pillanatról a másikra alakuló folyamat, és a válás sem az. Lélektani szempontból a válási folyamat kezdete nem a válási szándék megjelenése, ez már csak úgymond a következmény –, ennél még sokkal korábban jelenik meg a házastárs elutasítása. A válási szándék általában akkor jelenik meg, amikor az egyik személy úgy ítéli meg, hogy a kapcsolati konfliktust nem tudja és nem is akarja, vagy nem is szándékozik megoldani, mert az ezirányú kísérletei már kudarcba fulladtak. És ekkor beszélünk már válási krízisről, mely a kapcsolat válsága, de nem közvetlenül vezet ez sem váláshoz, szerencsés esetben a krízis megoldása a kapcsolat megújulását eredményezi. De például gyakran egy harmadik személy megjelenése vezethet a válási krízishez, a krízis azonban hajnalig tartó beszélgetésekhez vezet, mely nagy lehetőség a párkapcsolat újrastrukturálásához (Berta- Csabai, 2018: n.o.).

Napjainkra már teljesen elfogadott társadalmilag a házasságok felbontása. És hogy hogyan is zajlik le ez a folyamat a következő alfejezetben lélektani szempontból bemutatom a válás jelenségét.

1.2.1. Lélektani szakasza

A válás egy hosszú ideig tartó, komplex folyamat, melynek számos kiváltó okai lehet.

Az elválásnak két nagyobb szakasza különíthető el: az első szakasz a döntéshozó szakasznak is szokták nevezni, melyben körülbelül 1 évig tart az első megfontolástól a fizikai különválásig. Majd ezután következik a második szakasz, amely az alkalmazkodás, ami jóval hosszabb folyamat az elsőhöz viszonyítva, körülbelül másfél-két év, mások szerint akár négy évig is eltarthat. Itt már a két fél megváltozott helyzethez alkalmazkodni kezd. Ezt részletesebben Spanier és Cole vizsgálta, és szerintük meghatározó tényezői a folyamatnak:

- milyen fokú a származásbeli különbség a házastársak között;
- milyen a személyközi feszültségek és a személyes szorongás mértéke;
- mennyire elégedettek a kapcsolattal, illetve a házastárssal;
- milyen fokú a kapcsolat összetartó ereje;
- mekkora mértékű az egyetértés a házasság működése szempontjából fontos kérdésekben (Feuer, 2019: n.o.).

Döntés

A biztos döntés meggyőződés egyik tipikus stratégiája az, amikor az egyik fél „direkt” a csőd felé tereli a házasságot úgy, csak azért, hogy a legnagyobb haszonnal tudjon távozni a süllyedő házasságból. Viszont, ez az elmélet természetesen nem ilyen egyszerű, hiszen olyan „paradox” érzésekkel küzd a válni kívánó házastárs, hogy nem tudja mit tegyen, mivel egyszerre akar szabadulni és maradni a kapcsolatban, és ez abból fakad, hogy a közvetlen környezetével (család, barátok stb.) szembe kell majd néznie, adott esetben vállalnia kell a kudarcot, anyagi nehézségeket és egyéb felmerülő negatív körülményt is. A másik stratégiát viszont „szabotázs” elnevezést viseli, mégpedig abból adódóan, hogy a szabotőr módszeresen rombolja kapcsolatát és bár látszólag megakarja menteni házasságát, de egyedül mégsem megy, így látványos kudarccal ér végét ez a fajta kísérlet. Amikor a másik fél bűnösségéről bizonyosságot szerez, akkor kezdeményezi a válást a szabotőr (Bognár -Telkes, 1986: n.o.).

Különválás

Sok kutatás statisztikai adata szerint a nők hamarabb kezdeményezik a válást, mint a férfiak, de nem mindig az a fél kezdeményezi hamarabb a válást, aki a leginkább válni akar. A válási döntést megelőző időszakról a nők jeleztek inkább több traumatikus hatást, a válási döntés után, viszont a férfiakat viselte meg jobban ez a helyzet. Akadtak alvászavar, magányossági érzés, lehangoltság a nők többségénél a döntés előtt. A férfiak többségénél a döntés után jelentkezett. Tehát a körülmények hatására a házastársakra nemtől, életkortól függetlenül ez egy rendkívül nehéz és lélektani szempontból a legmegterhelőbb a fizikai különválás szakasza (Teleki, 2003: 150).

Feltételezhető okok

A válások nem mindig a házasság krízisét jelzik, hanem inkább azt igazolják, hogy az emberek mindinkább önkényesek, individualisták, örömszerzésre vágyanak, a kööttséget és elkötelezettséget egyre inkább elutasítják, valamint a társsal együtt töltött idő kevés és minőségében is szintén gyenge. Dr. Teleki Béla kutatási eredményei szerint a leggyakoribb okok lehetnek:

- alkoholizmus 46,1 %
 - partner félrelépése 26,9 %
 - a párok elhidegülése 16,6 %
 - korai házasság 7,7%
 - anyós beavatkozása 3,6 %
 - egyéb okok: agresszivitás, szenvedélybetegség, anyagiak, bűnözés stb. 3,5%
- alatti eredményt mutatnak (Teleki, 2003: 150-152).

A döntés utáni szakasz a különköltözés időszaka, amikor is az egyik fél úgy dönt, hogy fizikailag is távozik a közös otthonból „fészekből”, persze ez még a jobbik eset, mert gyakoribb problémaként merül fel, hogy anyagi-, egzisztenciális problémák miatt ez nem kivitelezhető és akkor jönnek az újabb és újabb feszültséggel teli szituációk. De ebből a fázisból még nem következik az, hogy a felek véglegesen elválnak, mert itt még van visszaút, de egy biztos mind az elmenő-, mind pedig a maradó félnek is a magány és elhagyatottság érzésével kell megküzdenie a továbbiakban (Feuer, 2019: n.o.).

Jogi válás

A válóper bármelyik fél kezdeményezhető, mely általában rendkívül indulatvezérelt lépéshez vezet. A gyermek és a vagyon elhelyezése a legkritikusabb pontja az egész folyamatnak, és ha végül megegyezés születik, akkor sem tudnak vélegesen elválni egymástól. A közös gyerek ott marad, mint szenvedő alany a történetben. Bár a bíró jogilag

is elválasztja őket egymástól, de attól függetlenül még a jövőben is ők maradnak a közös gyerek szülei, s az unokák számára is ők lesznek a biológiai nagyszülők. Tehát mindenképpen át kell gondolnia és szerveznie mindkét félnek a mindennapi életét (Hajduska, 2008: 137-140).

1.3. A válás hatása a gyermekre

A válás a gyerek életében nagy változás és trauma. Wallerstein és Kelly (1980) kutatásai szerint az elvált szülők gyermekeit három részre osztották. Az egyharmada érettebbé válik, mint kortársai a válás után. A másik harmad ugyan átvészeli, de szenved tőle, és hosszabb távon is lehetnek nehézségei bármely területen. És végül harmadik harmad esetében súlyos zavarok állhatnak be a pszichoszociális fejlődésben. Bár az adatok nem pontos felmérésen, hanem úgymond „becslésen” alapulnak, de általánosságban nem lehet pontos előrejelzést adni arra nézve, milyen lesz a válás hosszú távú hatása, mivel ez személytől függ. A környezet egyik legfontosabb tagjának, az egyik szülőnek a családból való kiválása mindenképpen különleges izgalommal és problémákkal jár. A gyerekeket megrémítik a szülők indulatai és korábbi életük radikális átalakulása (Vajda, 2005: 536).

Először is, nagyon fontos, hogy a gyerek elől a válást nem szabad eltitkolni, bármennyi éves is legyen. Mivel a gyerek megfigyelheti azt, hogy az egyik szülő, általában az apa, kevesebbet jelenik meg az életében és ez majd kérdésekhez vezethet. Ekkor következhet a szülői magyarázatok, amit a gyerek nem minden esetben fog elhinni és ez a továbbiakban akár bizonytalansághoz és szorongáshoz is vezethet (Ranshburg, 1998: 171).

A válás egy mindenképp terhelő folyamat a gyerek számára, és ez kihat a fejlődésére is, bármilyen életkorú legyen. Viszont, az elvált szülők gyermekeinek kutatások szerint 82 százaléka továbbra is őszintén szereti úgy az anyját, mint az apját. Mégis, a gyerek számára legtöbb esetben az a legkisebb baj, ha a szülők elválnak, mintha a család egységét megtartva, gyűlölködnek (Feuer, 2019: n.o.).

A szülők közös életének megszakadása, a házasság felbontása nagy változást jelent a gyermek életében, hiszen a szülő – gyermek kapcsolat megváltozását eredményezi. Mint ugye tudható, az egyik szülővel az esetek nagyobb részében megszakad a gyermek mindennapi kapcsolata, a szülők megbonthatatlan hitt egysége véget ér. Ez az átélt trauma súlya nagyban függ a szülők viselkedésétől és magatartásától, hogy mennyiben tudják a válóperhez kapcsolódó kérdéseket, a gyermek sorsát megegyezéssel elrendezni. Ha már tényleges különválás és megkezdődik a váláshoz való alkalmazkodás folyamata, melynek során számos probléma vár megoldásra, mely erősen megterheli az érintett

feleket. Fontos, hogy tudomásul kell venni azt, hogy a válás, vagy akár csak az élettársi kapcsolat megszakadása, mind a felnőttek, mind a gyermekek esetén – hasonlóan súlyos traumát okozó veszteségélményt jelent, mint egy közeli hozzátartozó halála, és mint minden veszteséget, ezt is fel kell megfelelően tudni dolgozni. A felnőtteknél az úgynevezett „gyászmunka” lezajlása a szakirodalmak szerint 1-2 évre tehető, míg a gyermekeknél ez valamivel kevesebb időbe telik. A válási folyamat akkor tekinthető már lezártnak, ha a feleknél kialakul az új helyzetnek megfelelő stabil életvitel (Reiderné Bánki, 2014: 76).

A 70-es évektől kezdődően számos vizsgálatot végeztek az „elvált gyerekek” körében. Ezeknek a kutatásoknak eredménye két hatást különítettek el: a rövid-, és hosszú távú hatást, melyek a válás után jelentkeznek, átalakult családszerkezet gyerek személyiségfejlődésében változásokat eredményez.

A rövid távú hatás: az alkalmazkodás időszaka is egyben, a gyermekeknél a válási krízisre adott reakcióit jelentik. Az egész családot érintő krízis lezajlása, utána az új helyzethez való alkalmazkodás a gyermeknél körülbelül egy évet vesz igénybe. A második évben az elváltak gyermekei sem szubjektív közérzetük, sem pedig teljesítményük vagy magatartási zavarai alapján nem különíthetők el a hasonló társadalmi-gazdasági közegben élő családok gyermekeitől.

A krízisállapotnak a gyermekekre gyakorolt következményeit és az előbbieken részletezett korspecifikus tünetek súlyosságát a tényezőknek két csoportja határozza meg. Az első csoportba a gyermekeknek azokat az alkati, karakterológiai sajátosságait soroljuk, amelyek együttesen meghatározzák a személyiség teherbíró képességét. A másik csoportot azok a környezeti tényezők alkotják, amelyek módosítják, enyhítik vagy súlyosbítják azt, hogy maga a megterhelő életesemény mekkora stresszhatást jelent a gyermek személyiségére. Ebben a krízishelyzetben a gyermek életkora nagyon fontos szerepet játszik, hiszen csak úgy tud reagálni számára megterhelő élethelyzetre, hogy az adott fejlődési szakasza eszköztárát használja (Bognár -Telkes, 1994: 96-99).

Hosszú távú hatás: szintén a válás utáni időszakot követi, itt jön szóba az egyszülős nevelés vagy rekonstruált család problémaköre. A válás kapcsán – pszichológiai értelemben – egyáltalán nem egy eseményről van szó, de nem is egy-két évre terjedő időszokról. Legalábbis ami a gyerekeket illeti, szívesebben beszélnek életrsorról. Olyan életrsor ez, amely a korábbi években, bizonyos körülmények között már a gyerek születésekor vagy azelőtt is úgy kezdődött, hogy a szülők párkapcsolatában valami „megroppant”, és emiatt apa és anya többé már nem tudnak kitaranni egymás mellett. A

„belső válást” az adott társadalmi viszonyok között legtöbbször térbeli (és jogi) válás is követi, ami pedig mintegy „harmadik aktusban” egy új életformához – az elvált családéhoz – vezet. Ezt az a körülmény jellemzi, hogy a lélekben elszakíthatatlan „belső” kapcsolatokban továbbra is fennálló tárgyak egyszeriben a külső életfeltételekben különböző világhoz tartoznak (Helmuth, 1996: 194-196).

A gyermek életkorától függetlenül egy hangosabb vita, a szülők hideg pillantásai vagy akár egy elcsattanó pofon a válás küszöbén, több szempontból is megviselik a gyerekeket: félelem a konfliktusoktól, szorongás, a biztonságérzet instabilitása jelenik meg, és mindemellett a felnőttek harcai alatt kevesebb figyelem jut a gyerek számára. Ezek a belső feszültségek csak tovább fokozódnak az elköltözés időszakában, ilyenkor már kézzelfogható tüneteket is tapasztalhatunk, azaz a szenvedő alany korábbi fejlődési szintre esik vissza. Ha csak bele is gondoljunk, hogy mekkora veszteség lehet számára, azon felül, hogy az egyik szülő eltűnik a mindennapjaiból, részletesen negatív irányban változhat a napirendje, a megszokott programjai és egy költözés esetén még baráti körétől is búcsúznia kell, egyszóval teljes változás léphet az életébe (Hajduska, 2008: 143).

1.3.1. A kisiskolás gyerek és a válás

Ebben az életkorban a gyerek komoly változásokon megy keresztül lélektani szempontból. Központi kérdés, hogy milyen módon tudja megoldani a problémákat, és hogy a viselkedést mennyire tudja tudatosan vezérelni pl. realitáselv előnybe helyezése az örömeiv fölé. Az iskolás korban még nagyobb fókuszba kerül, hogyan sikerül az értelmi szférának felül emelkednie az érzelmi szférán (Bognár -Telkes, 1986: 314).

Kisiskoláskorban, pontosabban 6-8 éves gyereknel a szeparációs szorongás már kevésbé intenzív, de viszont a szülők kapcsolatának megromlása azonban még mindig nehezen érthető meg számára. Az egyik szülő távozására leggyakrabban szomorúsággal reagál a gyermek, és ezután megjelennek a teljesítménnyel, szociális viselkedéssel kapcsolatos zavarok is, mint például az iskolai teljesítmény romlása, koncentrációs zavar, visszahúzódás, szorongás, fél, hogy idegenekhez kerül, nem kap enni stb. Értelmi képességei segítenek a gyerekeknek feldolgozni a válási élményt és korából fakadóan megváltozik az időélménye, így eltudja különíteni az idő múlását. A szülők egymással való kapcsolatának romlását viszont nagyon nehezen tudjuk megmagyarázni ebben az életkorban. Erre az életkorra általában a legjellemzőbb az intenzív vágyakozás az eltávozott szülő után. A gyermekek ebben az életkorban egyre alkalmasabbá válnak arra, hogy szövetségesek legyenek az egyik szülő oldalán szülők közötti harcában, ami egyre nagyobb lojalitás-konfliktust jelent számukra. A nemi szerepviselkedés folyamatának

kiteljesedése ebben az életkorban zajlik, általában ezért fontos az apai minta mindkét nemhez tartozó gyermekek számára. Abban az esetben, ha épp az apa hiányzik, fontos, hogy legyen olyan férfi a gyermek környezetében, aki követendő modellt nyújthat számára. A nagyobb iskolás gyermekek, ami pontosabban 9-12 évesekre vonatkozik, ők már megértik és igénylik is a válás körülményeiről való tájékoztatást, megbeszélést, viszont minden más korosztálynál nagyobb annak az esélye, hogy a gyermek kénytelen valamelyik szülő oldalán részt venni a szülők közötti harcban, ami egyrésztől nehezíti a válás utáni alkalmazkodást is. A megszokott családstruktúra felbomlása sok esetben megzavarja a formálódó identitást és a szintén hozzá kapcsolódó értékrendszer stabilitását is (Reiderné Bánki, 2014: 77).

A család felbomlásával a gyerekekben a biztonság és bizalomérzés válik bizonytalanná. A kisebb korosztály körében talán még természetesebb, mint az idősebbeknél, hogy anya és apa összetartozik és ennek megváltozása azt az érzetet kölcsönzi, hogy szinte bármi megtörténhet most már. Ezekhez a tényezőkhöz kapcsolódik a büntudat érzése is, hibásnak érzi magát a körülmények tükrében és ez gyakran agresszív megnyilvánulások, magatartászavar és koncentrációs nehézségek formájában jelenik meg. (Bognár -Telkes, 1994: 103)

A válás hatását nagyban befolyásolja az is, hogy milyen és hogyan működött a család. Ha a család diszfunkcionálisan működött, pontosabban, folyamatos konfliktusokkal, akkor az nagyobb kárt okozhatnak a gyermek fejlődésében, mint maga a válás, és így előfordulhat az is, hogy a pszichopatológiai tüneteket mutató gyermek állapota pozitív irányban változik, avagy javul a válás hatására (Farkas, 2006: 93).

A megtett pszichológiai vizsgálatok nem igazolják azt a feltételezést, hogy az egyik szülő kilépése a családból szükségszerűen devianciával fenyegető magatartási zavarokhoz vezet. A pszichológusok nagyon sok hasonlóságot találtak, az ép, de erősen diszharmonikus családokban élő gyermekek magatartását, személyiségjegyeit összevetve, az elvált szülők gyermekeinél tapasztaltakkal, mely arra következtet, hogy a kockázatos tulajdonságok kialakulásának oka nem a család csonka voltára vezethető vissza, hanem az ép családban kibontakozó azon diszharmonióra, kiéleződő konfliktusokra, mely végül is az esetek túlnyomó részében a váláshoz vezetett (Ranschburg, 1994: 389).

1.3.2. A többi korosztályra való hatása

Óvodáskor (3-5 év): megjelenik a szeparációs félelem, pontosabban az elszakadástól való félelem. Az egyik szülő kilépése a biztonságérzet megingását eredményezheti. Elkezd

igényelni a szülő jelenlétét, a szülő nélküli időt szorongással is élheti meg. Gyakori jelenségek a regresszió, azaz egy korábbi életkori fázis mintáinak akár a visszavétele. *„Az óvodáskorú gyermek nem érti, hogy a szülők miért viselkednek ellenségesen egymással, és miért tűnt el a családból az egyik szülő. Ezt az eltűnést a gyermek fantáziájában a halállal kapcsolja össze.”* (Bognár -Telkes, 1994: 101).

Nagyobb iskolások a kicsikhez képes eléggé eltért. Míg a kisebb gyerek szomorúsága szétszórt és a haragja nem kötődik konkrét tárgyhoz, addig a nagyobbak leggyakrabban tudatos dühvel reagálnak. Az elmei fejlődés következménye az, hogy konstruktív vagy szerepjátékban, célirányos tevékenységekben képes feldolgozni a válást. Rendkívül okosan és reálisan értelmezik az elválás körülményeit, de viszont ez a kor lehet a legveszélyesebb, amikor is a gyerek bevonható a szülők harcába (Feuer, 2019: n.o.).

Serdülőkor (13-18 év): A felnőtt szerepek próbálgatása ez az időszak, amikor is a családnak segítő támasznak kellene megjelenie. „Ha a serdülő nem érzi maga mögött a család nyújtotta biztonságot, nem tudja saját üteme szerint változtatni a gyermek és felnőtt szerepeit: vagy „gyermek” marad és nem indul meg, illetve erősen késik a szülőkről való érzelmi leválás, vagy ellenkezőleg élesen szakít gyermekszerepével, és szimbolikusan vagy ténylegesen elhagyja családját.” A fantáziavilág a partnerkeresésre és párválasztásra orientálódik, a szorongások fokozódásával saját házassága miatt is aggódni kezd (Bognár - Telkes, 1994: 104).

1.3.3. Az elvált szülők gyerekei az iskolában

Mivel a gyerek iskolába jár és ott egy úgy nevezett „másik család” várja, így a pedagógust is részletesen be kell avatni a történetekbe. Ezért a válás és egyszülős nevelés érdekli a pedagógusokat is, mégpedig olyan szempontból, hogyan hat ki ez a nagyfokú változás a gyermek teljesítményére és magatartására. Mint ahogy említve volt, a válás utáni átmeneti szakaszban gyakran koncentrációs nehézségek és teljesítményromlás következik be. Gyakori lehet, hogy megváltozik a tanárhoz / társakhoz való viszonyulás a túlzott ragaszkodástól kezdve a kihívó magatartásig bármilyen viselkedésmód előfordulhat. „Az iskola fontos szerepet játszhat abban, hogy segíteni tudjuk a gyerekeknek a válási folyamat megértésében és foglalkozni tudjunk az ezzel kapcsolatos érzésekkel. Mégis sok tanár számára kényelmetlen a téma, és számos iskolában úgy gondolják, hogy erről nem helyes az osztályteremben beszélgetni. Minden tanárnak és minden iskolának magának kell döntenie, hogy akar-e segíteni a gyerekeknek a válással való megbirkózásban, és ha igen milyen módon (Rowlands, 1986: 9).

A gyakorlatban az a legjobb megoldás, ha a pedagógus/osztályfőnök segítő szerepet vállal, több figyelmet fordít az adott gyerekre, tehát meghallgatja és segítséget nyújt számára. A beszélgetés és kibeszélés csökkentheti a gyerekekben a feszültséget és a büntudatot. A probléma viszont sokszor ott kezdődik, hogy a tanítók/tanárok nem is tudnak arról, hogy az adott gyerek szülei válnak. Egyre gyakori, hogy a szülők szégyellik a kialakult helyzetet és személyes kudarcként kezelik, sőt attól is félhetnek, hogy a gyerekük emiatt hátrányos helyzetbe is kerülhet. Sajnos, vannak olyan tanárok, akik ugyanazt várják el a gyerektől még annak ellenére is, hogy a gyerek ebben a krízishelyzetben is, mintha semmi sem történt volna. És indoklásuk csak annyi, hogy a személynek tudnia kell félretenni a személyes gondjait, amíg a munkáját végzi (Bognár -Telkes, 1994: 124).

Két pszichológus, Wallerstein és Kelly vizsgálták az iskolát, mint támogató rendszer egyik elemét. A kutatás több szempontból bizonyult jelentősnek:

Az első, az iskola alakította a gyerekek életét, felsorolt eligazodást adott abban a kritikus időszakban, amikor otthon minden folyton változó és bizonytalan volt. Ez a fajta támogatás rendszeresen ismétlődő elfoglaltságok, feladatokat, pontos napirend formájában minden egyes gyermek megkapta az iskolától, figyelmen kívül hagyva a tanulmányi eredményére vagy az osztálytermi viselkedésére.

A második az volt, hogy azok a gyerekek, akik szerettek iskolába járni, automatikusan további támogatást is nyertek. Szorgalmasak voltak, keményen dolgoztak, jó jegyet kaptak, dicséretet a munkájukért. De sajnos ezek a gyerekek nem igazán voltak sokan. És a kutatók eredményei szerint ezeket a juttatásokat az iskola csak az átlagon felüli képességű gyerekeknek nyújtották, akik jól tanultak. Ide tartoztak azok a gyerekek, akik a mintában a legegészségesebbnek bizonyultak. Nem szükségszerűen függtek a tanártól, bár a legtöbbszörnek jó kapcsolata volt a pedagógusokkal.

És végül voltak olyan gyerekek is, akiket az iskola a legnehezebb időszakokban, legfőbbképpen érzelmileg is támogatni tudott azzal, hogy elérhető volt a számukra egy szoros kapcsolat, vagyis egy barátságos tanárra való támaszkodás lehetősége. Ezek a gyerekek nagyon közel álltak a pedagógushoz, gyakran keresték akkor, amikor biztatásra és megerősítésre volt szükségük. Ez időlegesen csökkentette szorongásukat, és az annyira áhított biztonságot jelentette számukra (Feuer, 2019: n.o.).

A kutatás szerint, a kisebb gyerekeknél megfigyelhető volt, hogy akik nagyon ragaszkodtak a tanárhoz, azok hasonlóan viselkedtek édesanyjukkal is, és ez rendkívül pozitív, hiszen két irányból is támogatást kaptak, míg voltak egyes gyerekek, akik sehonnán nem kapták meg a megfelelő támogatást (Bognár -Telkes, 1994: 121-124).

Számos külső hatás befolyásolhatja, hogy a gyerek milyen mértékben dolgozza fel a válást és hogyan sikerül alkalmazkodni a következő, megváltozott körülményekhez. Fontos, hogy mindenhez a gyerekeknek idő kell, hogy feldolgozza a haragot és megbocsásson a szülőnek a megváltozott életkörülményért (Hajduska, 2008: 144-146).

II. A KORTÁRS GYERMEKIRODALOM VÁLTOZÁSAI. TABUTÉMÁK

A gyermekirodalom már a kezdetektől a „jóra tanítás” büvkörében szolgál, ami mindig az aktuális pedagógiai, gyermeklélektani, és irodalomelméleti irányzatok függvényében kerül előtérbe, vagy épp rosszabb esetben, háttérbe. A gyermekirodalom tanítása megosztó, néhány tankönyv és lokális kezdeményezés kivételével, mivel évtizedekkel van lemaradva az élő, éppen történő gyermekirodalomtól. Az oktatáspolitikának köszönhetően ez a hasadós állapot egyre csak mélyülni látszik (Lovász, 2015: 9)

A gyermekirodalom több mindennel van összefüggésben, része a gyermekkultúrának, a gyermekpedagógiának, a gyermeklélektannak, a gyermekfilozófiának stb. Hozzájárul a valamely történelmi korszakhoz és annak társadalmi gyermekképének a kialakításához (Gábor, 2015: 6).

2.1.A klasszicizálódás

Vannak konzervatív felnőtt csoportok, amelyek sima ideológiai szempontok szerint, a művek eszmeisége alapján szelektálnak, kitörölnek és beemelnek szerzőket az oktatási anyagból, és kizárólag normatív alapon vélik meghatározónak a gyermekirodalmat. Véleményük szerint az az igazi gyerekkönyv, amiből tanulhat is a gyerek, amelyik „szórakoztatva tanít és tanítva gyönyörködtet”. Ezzel szemben van egy gyakorlati szempont is, amely szerint a gyermekirodalom mindaz, amit a gyerek szabadon tud választani, és nem pedig iskola keretein belüli kötelező olvasmány. E fajta divatos gyermekirodalom tetszeni és gyönyörködtetni akar az olvasóknak. De ez nem azt jelenti, hogy az eddigi értékeket nem veszik figyelembe (Lovász, 2015: 9-10).

Az úgy nevezett „kötelező olvasmányok” már évek óta kísérik a diákok életét, ami koronként változó. Napjainkban eléggé egyértelmű és elfogadott, valamint megfogalmazott oka van annak, hogy nem érdemes szakítani arra időt a kötelező házi olvasmányokra, annak megismerésével és feldolgozásával. Kérdéses, hogy a feladott regények értéket képviselnek, és ezeket az értékeket érdemes megismertetni a diákokkal. Sok pedagógus szomorúan tapasztalja azt, hogy a diákjai egyre csak kevesebben vonzódnak a szépirodalomhoz és egyre csak kevesebben és kevesebben olvasnak irodalmi műveket, akár kikapcsolódásként (Gombos, 2012: n.o.).

A gyermekirodalomnak ez a „fürcsa” gondolata nem csak elméleti tisztázatlanságokról szól, hanem a gyermekirodalom társadalmi státuszának megváltozásáról is. Bekövetkezhet az is, hogy az iskolai olvasmányok hányada alkalmazott irodalomként, azaz kizárólag példabeszédként, irodalmiságát megszüntetve funkcionál majd. Ebből a körből kikerülő gyermekirodalomnak pedig egyre csak kevesebb esélye lesz eljutni az adott korosztályhoz (Lovász, 2015: 10).

Az úgy nevezett klasszicizálódás folyamata olyan elméleti megoldást adhat e két nézetre, hogy az képes legyen a gyermekirodalmi korpuszba integrálni a gyermekolvasók által választott könyveket, függetlenül azok irodalmi értékétől. Viszont a folyamat ennél sokkal komplexebb, mivel a résztvevők többséges hányadát nem a szövegekkel közvetlen kapcsolatban lévő gyerekek, hanem felnőtt emberek alkotják. Ezáltal a „felnőtt irodalom” elvének megfelelően pedig az adott szöveg irodalmi és esztétikai fokmérőjében döntő szerepe van a mű újszerűségének (Lovász, 2015: 11).

A korszerűség vagy másnéven modernség, a gyermekirodalom valóban a kortárs műveket jelenti. Ide csak igazán azok a művek tartoznak, amelyek nekünk szólnak, rólunk szólnak, ami nem azt jelenti, hogy nem játszódhat meseországban, sőt a legfontosabb és legmélyebb mondandója az egésznek (Gábor, 2015: 87).

Az 1970-es éveket és majd az az után követő még két évtizedet Csukás István, Lázár Ervin és Janikovszky Éva neve máig érvényes viszonyítási szempontokat alakított ki a magyar kortárs gyermekirodalomban. Mára már ezeket a klasszikusnak tekintett alapelveket veszik figyelembe: tartalmi vonatkozásban a meseszerűség legyőzte a cselekményközpontúság, a megszokott hagyományos családmodellek keretei között mozgott a gyerekszereplő szerepeltetése, mint a mű főhőse, a nyelvi megformálás tekintetében pedig az ironia, gyermeknyelv és a humor felértékelődik (Lovász, 2015: 12).

Különböző statisztikák szerint legkedveltebbek a képeskönyvek és a meséskönyvek. Majd csak ezután jönnek a klasszikusok Jókai, Gárdonyi, valamint Lewis *Narnia krónikái* és Tolkien *Gyűrűk Ura* c. művek (Dienes, 2011/4).

A magyar gyermekirodalomban fordulópontot jelentettek a 2001-2002 évek, mert az irodalmi mozgások a mágikus és a fantasztikus elemének az újraértékelődését hozták a gyermekirodalomban és ezek új lehetséges közlési médiumra irányították a figyelmet. Prózákban Szijj Ferenc meseregény-inverze, a *Szuromberek királyfi*, Darvasi László *Trapiti avagy a Nagy Tökfőzelékháború*, Böszörményi Gyula *Gergő és az álomfogók*, illetve Kiss Ottó tabusértően szókimondó, mégis lírai hangú családtörténete, a *Csillagszedő Márió* új tájékozódás igényű értékpreferenciákat hoztak létre. Az elmúlt másfél évtizedben

az irodalmi folyamatokon belül egyre csak hangsúlyosabb lett a közvetítők szerepe. Megnőtt a gyermekirodalmi munkáknak szánt díjak száma, új és merész szemléletű gyerekkönyvkiadók jelentek meg a piacon (Lovász, 2015: 12).

Annak ellenére, hogy a piacon ingadozások következtek be, a gyermekkönyvkiadások jelentősen megnőttek és ez azt is jelentette, hogy egyre több gyereknek szóló történet született/születik. Jó hír az is, hogy az utóbbi években különböző kezdeményezések jöttek létre, ami egyre csak népszerűsítette az olvasást, ezek például a könyvfesztiválok, Olvasás Éve, gyermekkönyvhetek, A Magyar Mese Napja, stb. Egyes adatok szerint 2005-től eléggé tetszőleges változások figyelhetők meg, pontosabban az, hogy egyre több mű jelenik meg majdnem minden korosztály számára, nagy példaszámban (Dienes, 2011/4).

2.2. Gyerekköltészet

A gyermekirodalmi újítások leginkább a műfaji megközelítésében figyelhetők meg, mivel az egyes műfajcsoportok többnyire életkori csoportokkal állnak összefüggésben. Például a **képeskönyvek**, amik hagyományosan már az óvodáskorú „olvasókat” célozzák meg. Marék Veronika történeteiből ismert könyvvilág továbbélésére, ma is példa, Bartos Erika *Anna, Peti és Gergő*, valamint *Bogyó és Babóca* sorozatai. Ezek a könyvek élethelyzetek, egységesítő és egyszerűsítő gyermeki értelmezési sémák működtetik a adott világot. Világhasználó utmutatókká váltak Berg Judit *Cipelő cicái*, valamint gyerektündéri *Panka és Csiribí* vagy *Maszat* sorozatai. Ami még szintén új, hogy képeskönyvekben megjelennek az eddig elhallgatott kisebb-nagyobb családi problémák is, mint például a válás, sértődés, magány vagy esetleg halál. De ez nem azt jelenti, hogy a kisgyermekkor univerzum csak problémacentrikussá vált volna, viszont a tartalmi gazdagodása mindenképp a célközönség elhelyezkedésével van összefüggésben (Lovász, 2015: 13-14).

A kép funkciója egy sajátos, különleges képnyelv megjelenését jelenti. Az ebben használt képvilágban a pasztelleket vagy épp monokrómat, harsány felületeket felváltja a színek teljes körű használata. Például a legsötétebb pacáktól kezdve egészen a jelzésszerű árnyakig. A formák pedig a legaprólékosabb realista ábrázolásoktól a pixelektől egészen a számítógépes grafikákig terjednek. Az esetenként csak néhány oldalas albumszerű „luxus” könyvtípus, már egy jó ideje megjelent a magyar gyerekkönyvpiacra. Vannak egyes képviselői csoportosulások, amelyekben neves művészek sorakoznak fel. A munkájuk között nemcsak szövegillusztrációk és könyvtervek vannak, hanem alkalmanként önálló kiadványokkal is rendelkeznek. Ilyenek például Kárpáti Tibor, Paulovkin Boglárka,

Szegedi Katalin, Baranyai B. András, Rofusz Kinga, Takács Mari könyvei. A leporellók között nem csak Móricz Zsigmond, Zelk Zoltán vagy Móra Ferenc műveit rajzolják újra, de a kortárs írók műveiből is készültek ilyen munkák, amik új vizuális feladatként is lettek jelen az olvasóknak. A klasszicizálódás folyamata legjobban a gyermekköltészetben figyelhető meg, mivel az épp divatos, megzenésített prózai műhöz képest könnyebben jut el a közönséghez és terjedelmük is könnyebben befogadható a gyerekkorosztály számára (Lovász, 2015: 15).

A *Friss tinta!* (2005) valamint *Válogatós* (2014) olyan átfogó képet nyújt a mai magyar gyermekköltészetnek, ami a Weöres Sándor szöveghagyományára és Nemes Nagy Ágnes objektivizáló lírájára építő versektől a halandzsákon keresztül a szabadversekig minden található az antológiákban. A klasszikus Kányadi Sándortól kezdve, Német Zoltánon, Havasi Attilán keresztül Kukorelly Endréig, vagy a legújabb „gyermekköltőkig” Kollár Árpádig és Krusovszky Dénesig napjainkban is gyerekeknek írnak, függetlenül attól, hogy ez egy egész életmű vagy csak akár egy vers (Lovász, 2015: 18).

2.2.1. Gyermekversek

A jó gyermekvers a zene. Sokszor adódik úgy, hogy nehezen birkóznak meg a verszene követelményeivel. Ez már a kortársak esetében is így van. Összelehet hasonlítani Bartos Erika tinglitangli formáját Varró Dániel játékos ritmusát felmutató kötegeivel. De ugyanez elmondható a rímtechnikáról is. A zeneiség fontos az irodalomban, különösen a legkisebb korosztályhoz. Érdekes információ, hogy azok a gyerekek, akikbe az első 4-5 évükben nem épül be az érvényesnek tekintett verszene, ritka, ha fogják igazán élvezni a költészetet. Legtöbbször ezért is van az, hogy a szabadverseket csak 8-10 éves kortól ajánlják. Tehát, minél kisebb gyerekeknek szóló költészetről van szó, annál inkább uralkodnia kell a verszenének. A megértett szöveg még kár hasznos is lehet a fantáziateremtmények kibontakozására (Bárdos, 2013/3).

Az utóbbi évek, a népi gyereklióra reneszánsza mellett, a gyermekköltészeti mozgások elsősorban hagyományos, a verselő szerzőknél használt versformák repertóriumának gazdagodását jelenti. Ezen belül az egyik legújabb, leggyakoribb eszköz a rímekkel, a poénnak vagy csattanónak alárendelődő formával való játék. A bizonyos kötött versformáknál tartalmi változások is megfigyelhetők, mint például, hogy alapvetően a humorra és a játékra koncentrálva, hagyományos értékeket új nézőpontból láttatnak, de néha arra is van példa, hogy a népies ütemezés urbánus tartalmakkal párosul (Lovász, 2015: 18).

A gyerekköltészetben, az utóbbi évek legnagyobb változását, a szabadversek hozták. Az egyik ismert svéd gyerekvers „Ami a szívedet nyomja” és Ágai Ágnes versei után, mára Kiss Ottó műveiben a forma olyan tartalmakkal gazdagodott, amely a gyerekbeszéd határain túl a gyerekvilágértelmezés és bölcseleteiből építkezik, és ezzel felnőtt szintűvé tágítja a gyerekköltészetet (Lovász, 2015: 19).

A mai kortárs gyermekversek nyelvi világa többnyire a játékelmélet és a gyermekfilozófia ismeretében meghatározott alkotásai a játék és a humor élményeivel találkozhat a befogadó személy. Ott van például Csík Mónika vagy akár Varró Dániel versei, amik bőven érdekesek. A humor nagyon közel áll a gyermeki világhoz. Egyrészt megmutatja a világ tökéletlenségét, másrészt pedig mindezt megbocsátó mosollyal teszi, együtt érezve a humor által célba vett világmozzanattal (Bárdos, 2013/3).

2.2.2. Regények

A magyar gyerekirodalom a meseregények és kalandregények „kitalált” irányultság miatt, tartalmilag és mennyiségileg is nagyban meghatározzák a trendeket, és a legérzékenyebben közvetítik a külföldi divathullámokat. A pszichológiai, szociológiai és pedagógiai gyerekkép változása ként, e regények főszereplői gyerekek, akik az életkori és világnézeti sajátosságaik által képesek végrehajtani a rájuk háruló feladatokat, félelmeiket legyőzve megmentik az aktuális világot. Az újabb hangú és tartalmú regényekben eddig csak képzeltek hitt lényekkel népesültek be, mint például manókkal, ördögökkel, tündérekkel, angyalokkal, akik lehetnek a szereplő ellenségei vagy épp szövetségesei (Lovász, 2015: 20).

A legújabb változatát a kalandregényeknek úgy alapoznak mesei struktúrákra, hogy ezzel a popkultúra elemét játéka hozzák: kalandkönyvek, krimik, kalandjátékok, klippek elmélyéből építkezik. Berg Judit *Rumini* egérhősű tengerészregényei a felnőttirodalom legpontosabb receptjét alkalmazzák; Lackfi János műve, bensőséges esztétikájával maga a hollywoodi sikertörténet; aztán Czigány Zoltán *Csoda és Kósza* c. fergeteges lóregényei, a szatíra és a pofátlanság egyensúlyozó figuráival akár aktualizált nagy beat-regények is lehetnek. *Dobozváros* c. könyv, amelyet Lakatos István írt, akár pedig önmagában egy popkultúrális enciklopédia (Lovász, 2015: 21-22).

A sok felsorolt változásokból, talán újra is lehetne értelmezni a gyermekirodalom sajátosságait. Elsősorban természetesen a **kaland** az, ami maradt. Ezen túl pedig a **humor**, ami szintén nagy hozzátartozója, és végül pedig, ami elmaradhatatlan, az a **játék** (Lovász, 2015: 22).

2.3.Tabutémák

A gyerekkönyvek világa napjainkban sokkal életszerűbb, még abban az esetben is, ha a legfantáziadúsabb kitalációról van szó, ugyan is a mindennapi történeteket lefordítja a gyerekek nyelvére. A szociotartalmú gyerekkönyvek egyre csak növekednek. Előfordul, hogy az olvasó szembesülhet egyéni, családi és társadalmi krízishelyzetekkel. Az irodalmi művek és témák egyre szélesednek az eddig elhallgatott gyerekek tabuknak tekintett feldolgozásában. A felnőtt mesélő helyét többnyire gyerek veszi át. Felnőttként írnak gyerekálarcban és ez annyit tesz, hogy a gyerekről való sztereotípiánkat beletenni egy figurába és ehhez még létrehozni újabb és újabb tulajdonságokat. Az így kialakult gyermektípusok sokfélére sikerülnek, például rosszcson, elhanyagolt, problémamegoldó, a felnőttek miatt szenvedő. Ami a vállukra és a szívükre kerülő súly, szintén felnőtt méretű, mint például a kirekesztettség, magány, halál, válás és csalás. Ezek mind olyan krízishelyzetek, amelyek gondolkodó és éretten érző olvasót feltételeznek (Lovász, 2015: 29).

Az utóbbi évek gyermekkönyvekről szóló írásaiban egyre gyakrabban találkozunk olyan szóval, mint például a segítő könyvek. A „segítő könyvek” egy gyűjtőfogalom, gyakran magában foglalja a szülőknek és gyerekeknek szóló mese-, fejlesztő és pedagógiai-pszichológiai könyveket egyaránt. Többféle programmal is lehet már találkozni. Fontos javaslat egyes szakmai csoport részéről, hogy ezeket a könyveket a szülő és a gyermek együtt kell, hogy elolvassák, a szülők plusz feladata, hogy segítsenek az értelmezésben és feldolgozásban a gyerekeknek (Jenei, é.n.: 67-68).

2.3.1.Meseterápia

Az egyik leggyakrabban használt gyógyító erővel rendelkező műfaj, a mese. Ami már egy jó ideje óta alkalmazzák, mint meseterápia. Tudjuk, hogy a világ értelmezéséhez, a mese képeket és erőt kínál. Bennük megtalálható az a válasz, amit egy kicsi gyerek keres. Mi felnőttek úgy véljük, hogy egy adott nehéz helyzetben a kommunikáció a legjobb megoldás, de ez a gyerekeknél nem így működik, mivel ők nem úgy dolgozzák fel az információkat. Egyszerűen inkább közölt igazságokra van szükségük, a maguk által feltett kérdésekre adott válaszok esetében is. A nehezen megélt mindennapok, konfliktusok, esetenkénti tragédiák és azok humoros olvasata, valószerű és lehetetlen játékát is beindítja, így lesz a csoda és a varázslat szerves része a gyerekvilágnak, a mese (Lovász, 2015: 51-52).

Ismert, Bartos Erika segítő könyvei között, olyan könyvekkel lehet találkozni, amelyek a beteg gyerekek számára tudnak nyújtani segítséget. E fajta könyvek azzal a céllal lettek létrehozva, hogy a nehéz helyzetben segítséget tudjanak nyújtani a gyerekeknek és szülőknek egyaránt. Bartos Erika beteg gyerekeknek szóló segítő könyvei kifejezetten olyan speciális témákról szólnak, gyermeknyelven, csak rajzos vagy rajzos és szöveges formában. A szövege általában szakemberek és szülők részvételével íródik, a rajzokat egyedül készíti a szerző. Például, *Meggyógyult a szívem* (2011), *Szívkatétrezésre várok* (2010), vagy a *Bátorságpróba* (2013) (Jenei, é.n.: 71).

III. KUTATÁS. MESETERÁPIÁS PROJEKT

A válás a gyermek életében nagy változásokat és traumát tud okozni. Hogy a gyerekek könnyebb legyen átvészelni ezt az időszakot többféle módszert is lehet már alkalmazni napjainkban. Az egyik legismertebb a meseterápia. A meseterápia teljes átéréséhez érdekében használni kell olyan elemeket, mint például mondókákat, népdalokat, rítusokat, találós kérdéseket, népi játékokat, amelyek szintén fejlesztheti a gyerek szókincsét is. E terápiás módszerben a választott mesék nemcsak azonosulási mintaként vannak, hanem mintegy „javítókulcsként” is működhetnek (Boldizsár, 2014: 15-17).

3.1. Kutatásom elemzése

A kutatásom célja az volt, hogy egy általam készített meseterápiás foglalkozás projekttel megtudjam, hogy a gyerekek, hogyan is tekintenek a válásra, valamint, hogy milyen érzéseket vált ki belőlük és hogy átélték-e már, ezt a helyzetet.

Feltételezem, hogy a gyermekirodalmi művek segítenek a kisiskolás gyermeknek feldolgozni a nehéz helyzeteket is. Valamint, hogy ezek a gyerekek megértik és átérzik a problémákat, amik adódhatnak a családban.

A kutatásom módszerét tekintve, egy három napos meseterápiás drámapedagógiai foglalkozás projekt tervet állítottam össze első osztály számára, amely tartalmaz sok varázslatot, találós kérdéseket, mozgásos feladatot, mesehallgatást, beszélgetést és rajz feladatot is.

A projekt elvégzése elején, mindenképp fontosnak tartom, hogy megbeszéljük az adott osztály tanítójával, hogy van-e az osztályban olyan gyerek, aki rendelkezik elvált szülővel. Amennyiben igen, egyes részeket sokkal tudatosabban és érzékenyebben kell kezelni, hogy az adott gyerek(gyerekek) ne sérüljön.

Projekt terv

Téma: Három nap Meseországban

A foglalkozás vezető neve: Popovics Barbara

Csoport: 1. osztály

Körülmények: osztályterem, szabad térrel

A projekt megvalósításának időkerete: 3x45 perc

Első alkalom

Eszközök: pokrócok, kispárnák (ahány gyerek van), zenedoboz, gyertya, gyufásdoboz

A foglalkozás menete

I. Bevezető rész

1. Felkészülés

A szünetben előkészítem az osztálytermet. A padokat oldalra húzom, az osztályt besötétítem, pokrócot és kispárnákat készítek elő. Előkészítek egy gyertyát és mellé egy gyufásdobozt is. Ezután kimegyek az osztályterem ajtajához és várom a gyerekeket.

2. Beléptetés

Mikor már minden gyerek az osztályterem előtt áll, egy köszöntéssel üdvözlöm őket.

- Adjon Isten szép napot!

- Jó napot kívánok!

Elmesélem nekik, hogy jelenleg nem az osztálytermük előtt állnak, hanem meseország kapujában. Ezért is köszöntem, úgy, ahogy a mesékben megszokott.

Felteszek nekik egy kérdés:

- Kedves gyerekek! Ki szeretne belépni egy csodálatos országba, amit úgy hívnak, hogy Meseország?

- Én!

- Na de ez nem megy csak olyan könnyedén! Először ki kell, hogy álljatok egy próbát, és majd csak azután tudtok belépni a Meseország kapuján! Benne vagytok?

- Igen!

- A Meseország kapuját 5 találós kérdés válasza nyitja csak ki. Így szól az első:

Tavasszal kap levelet,

s ősszel küld csak választ,

de nem egyet, nem is kettőt,

hanem sok-sok százat. (fa)

(https://ovisvilag.blog.hu/2010/03/29/tavaszi_talalos_kerdesek_es_szokiegeszito_jateko

k)

- Ügyesek vagytok, a helyes válasz a fa! Na vajon ki találja ki a másodikat?

Lába földbe, ága égbe,

nyulacska a közepébe. (bokor)

(https://ovisvilag.blog.hu/2010/03/29/tavaszi_talalos_kerdesek_es_szokiegeszito_jateko

k)

- Bizony, a bokor. Látom nagyon okosak és figyelmesek vagytok. Hallgassátok a harmadikat.

Úton megyen, nem poroz,

Vízen megyen, nem csobog.

Nádon megyen, nem suhog,

Sáson megyen nem suhog.

Eső érik, nem ázik,

Ha fagy éri, nem fázik. (napsugár)

(<https://lurkovilag.hu/talalos-kerdesek-termeszetrol-idojarasrol/>)

- Ez igen! A megfejtés a napsugár. Jöjjön a negyedik.

Honnan jön? Senki se tudja.

Azt se, merre visz az útja.

Kéményeken furulyáz,

Tőle lobban a parázs.

Hátán felhő lovagol,

Nád előtte meghajol.

A fák róla beszélnek,

Minek hívják, no? (szélnek)

(<https://lurkovilag.hu/talalos-kerdesek-termeszetrol-idojarasrol/>)

- Nagyon ügyesek vagytok! Már csak egyetlen egy kérdés választ el bennünket a bemeneteltől. Hallgassuk is meg!

A ház minden oldalról nyitott.

Faragott tető fedi.

Gyere be a zöld házba

Csodákat fogsz látni benne... (erdő)

(<https://amikamoda.ru/hu/zagadki-na-temu-les-v-nashei-zhizni-udivitelnye-zagadki-pro-les-kak-ustroit.html>)

- Nagyon ügyesen megoldottátok a feladatot! Beléphettek a Meseország kapuján! De, még várjatok! Mit gondoltok, mi lehet ebben a varázserdőben? Kik és mik élhetnek ott?

- Fák, virágok, állatok, bokrok, stb.

II. Fő rész

- Akkor most lépjétek be, és képzeljétek el, hogy ti is ennek az erdőnek a része vagytok. Járjuk be az egész helyet, majd szépen lassan változzunk egy fává. Érezzük át

milyen lehet, mozogjunk úgy, mint ők, mintha fújna a szél az ágainkat. (*Eközben én bekapcsolok egy erdő hangot*)

- Most foglalja el mindenki saját helyét, lassan, nyugodtan. Elcsendesedünk! Egyesével mondja el mindenki, hogy milyen fává változott. Kezdem én. „Barbara voltam, tölgyfa lettem”. Folytassa valaki.

1. Mozgásos feladat

Utánozzuk az erdei fákat. Végezzünk olyan mozgásokat mintha fújna szél, vagy esne az eső, majd süt a nap és végül újra erősen fúj a szél.

- Ha most megérintelek titeket, akkor a fából visszaváloztok gyerekekké. Akinek megérintem a vállát, ezt kell mondani „Fa voltam, Barbara lettem” (mindenki a saját nevét mondja).

- Huh, eléggé hideg lett, kellene indulnunk az erdőben, keresni egy tisztást, ahol gyűjthetnánk tüzet és kicsit megmelegedhetnénk. Fogjuk meg egymás kezét és menjünk együtt.

Sétálgatunk a teremben, közben mindenkinek kezébe adok egy kispárnát és egy kört alkotva, letesszük a párnát és ráülünk.

Előveszem a gyertyát és a gyufával meggyújtom.

- Hogy érzitek magatokat gyerekek? Mi történt veletek a mai nap? (*A gyerekek mesélnek*)

- Megtudná e nekem valaki mondani, hogy régebben, amikor még nem volt telefon, számítógép vagy tévé, akkor mit csináltak az ember a tűz mellett?

- Ettek, sütöttek, beszélgettek, énekltek, meséltek.

- Nagyon jó. Igen, meséltek. Most mi is ezt fogjuk tenni, mesélni fogunk. Van-e esetleg valakinek kedvenc meséje? És ha igen, el szeretné-e mesélni nekünk?

A gyerekek röviden elmesélik kedvenc meséjüket.

- Kinek melyik mese tetszett? Mi volt a tanulsága? (*A gyerekek válasza*)

- Hogy éreztétek ma magatokat?

III. Befejező rész

- Úgy látom fogytán az időnk. De ne csüggedjete le, mert holnap ismét visszatérünk a varászerdőbe, ahol meghallgathatjátok az én egyik kedvenc mesémet. De mielőtt kilépnénk a kapun, ígérjétek meg, hogy holnap is elhozzátok magatokkal ezt a jó kedveteket és mosolyotokat, ami ma is jelen volt.

- Megígérjük.

- Fogjuk meg egymás kezét és szépen lassan vonuljunk ki a kapunk.

Második alkalom

Eszközök: zenedoboz, gyertya, gyufa, kispárna (ahány gyerek van), pokróc, babzsák, hangulatkártyák, Rigó Kata *Azt mondták válnak* c. mesekönyv.

Foglalkozás menete

I. Bevezető rész

Felkészülés

A szünetben újra előkészítem a fogadó osztálytermet. A padokat oldalra húzom, az osztályt besötétítem egy függönnyel, pokrócot és kispárnákat készítek elő. Előkészítem a gyertyát és mellé egy gyufásdobozt is. Ezután pedig kimegyek az osztályterem ajtajához és várom a gyerekeket.

Beléptetés

Mikor már minden gyerek az osztályterem előtt áll megkérdezem tőlük:

- Kedves gyerekek! Ki tudná nekem megmondani, hogyan köszöntöttük egymást az előző alkalommal?

- Adjon Isten szép napot!

- Nagyon figyelmesek voltatok! Tehát akkor ma újra köszöntsük így egymást.

- Adjon Isten szép napot!

- Ma újra hoztam nektek találós kérdéseket, amire, ha válaszoltok, kinyílik a varázserdő kapuja. Felkészültetek?

- Igen!

- Nem hallom!

- Igeen!

- Tehát hallgassátok is az első kérdést!

Hegy tetején születtem,

Fagyos szél sem bír velem,

Leveim hegyesek,

Szúrnak, mint a kis szegek. (fenyő)

(<http://magocsiovi.blogspot.com/2011/01/talalos-kerdesek-tel.html>)

- Bizony, ez a fenyő. Nézzük meg, hogy kitaláljátok-e a második kérdést.

Olyan, mint a rossz gyerek,

Az utcákon tekereg,

Bekukucskál minden lyukon,

Mégse csípi sehol nyakon. (szél)

(<http://magocsiovi.blogspot.com/2011/01/talalos-kerdesek-tel.html>)

- Nagyon ügyesek vagytok! Na de a harmadikat vajon kitaláljátok-e?

Szörmebunda - zöld selyem,

Kint terem a réteken.

Földanyánk öltözteti,

Tehén, kecske, lelegeli. (fű)

(<https://mesemondo.blog/2020/10/28/erdo-mezo-novenyei/>)

- Látom, hogy ti nagyon figyelmesek és ügyesek vagytok. Már a harmadik találozókérdést kitaláltátok. Hallgassátok meg a negyediket!

Erdő mélyén, bokor alján

elrejtőzve bólogat:

hogyan könnyebben rátaláljunk,

illatával hívogat. (ibolya)

(<https://www.szuloklapja.hu/mondokak-versek/429/talalos-kerdesek-gyerekeknek-.html>

)

- Gyerekek! Már csak egyetlen találozó kérdés maradt. Mit gondoltok, ki fogjátok találni?

- Igen!

- Na hallgassátok meg!

Híd, de sosem építették.

Hét színe van, egy se festék.

Földből nyúlik mindkét vége,

Mégis felvezet az égbe. (szivárvány)

(<https://lurkovilag.hu/talalos-kerdesek-termeszetrol-idojarasrol/>)

-Újra nagyon ügyesen megbirkóztatok ezzel a feladattal. Most már biztosan bemehetünk újra Meseországba. De először még kérdeznék tőletek valamit. Ki emlékszik, hogy mit ígértetek meg a tegnapi magatokkal hozni?

- A jó kedvünket és a mosolyunkat.

- És mindenki elhozta?

- Igen!

- Akkor gyerünk a varázserdőbe!

A gyerekekkel megfogjuk egymás kezét és láncszerűen bevonulunk az osztályterembe. Eközben én bekapcsolom a zenedobozon az erdő hangot, majd szép lassan mindenki elveszi a kispárnát és helyet foglal.

II. Fő rész

Előveszem a gyertyát és meggyújtom, majd előveszek egy kis babzsákot és elkezdem mondani:

- Nagyon örülök, hogy újra mind itt vagyunk a tűz körül. Én jelenleg nagyon jól érzem magam és szép napom van. Ti, hogy érzitek magatokat? Hogy telik a napotok?

Tovább adom a babzsákot a mellettem ülő gyerekeknek és az válaszolt a kérdésemre. Ez a beszélgető kör így megy tovább, míg mindegyik gyerekhez nem ér el.

- Ki tudná feleleveníteni és elmondani, hogy mit is csináltunk előző alkalommal?

- Először eljátszottuk, hogy fák vagyunk, majd pedig újra gyerekek lettünk. Aztán kimentünk a tisztásra és gyertyát gyújtottunk, majd beszélgettünk és meséltünk a tűz mellett.

- Ma szintén mesélni fogunk, de ezúttal én hoztam el az egyik kedvenc mesémet. Hallgassátok figyelmesen.

Elmesélem az *Azt mondták válnak* c. művet.

- Hogy tetszett nektek ez a mese?

- Miről szólt?

- Kik voltak a főszereplők?

- Mi történt Barnival?

- Mivel végződött a mese?

Kiosztok mindenkinek hangulatkártyákat (1sz. melléklet).

-Láthattok magatok előtt két féle kártyát. Egy szomorú piros „smile”-t és egy zöld mosolygósat. Felteszek egy kérdést és nektek pedig fel kell emelni az egyik kis ”smile”-t. Tehát, milyen érzést váltott ki belőletek ez a mese? Hogy érzitek most magatokat?

Miután felemelték a gyerekek a kártyákat, ezután mindegyiktől megkérdezem, hogy miért emelték fel, pont azt a kártyát. Majd feltenném azt a kérdést is, hogy:

- Ismertek-e olyan embert, aki ezt szintén átélte?

- Megfigyeltétek-e, hogy megváltozott a hangulata?

- Szokott-e mesélni a szülei válásáról?

III. Befejező rész

- Az órám megint azt mutatja, hogy lassan letelik az időnk és a kapu bezáródik. De tudjátok, ne szabad csüggedni, mert hamar újra visszatérünk. Következőre szintén hozzátok ezt a nagyon szép mosolyotokat. De mielőtt kimennénk, megkell ígérnetek valamit. Ígérjétek meg, hogy ha bármi baj is történne, segíteni fogunk egymásnak és sokkal, de sokkal kedvesebbek lesztek a másikkal.

- Megígérjük!
- Most fogjuk meg egymás kezét és vonuljunk ki a kapun.

Harmadik alkalom

Eszközök: pokróc, kispárna (ahány gyerek), gyertya, gyufa, zenedoboz, babzsák, A4 fehér papír, színesceruza, labda.

A foglalkozás menete

I. Bevezető rész

Felkészülés

A foglalkozás előtti szünetben előkészítem az osztálytermet. A padokat oldalra húzom, az osztályt besötétítem, pokrócot és kispárnákat készítek elő. Előkészítem a gyertyát és a gyufásdobozt. Ezután pedig kimegyek az osztályterem ajtajához és várom a gyerekeket.

Belépés

Mikor már minden gyerek megérkezik, köszöntsük egymást a megszokott módon „Adjon Isten szép napot”.

- Látom nagyon szépen megtanultátok ezt a köszönési módot. Ám mielőtt belépnénk, ki emlékszik, mi nyitja ki a varázskaput?

- A válaszaink a találós kérdésekre.
- Igen, pontosan. Ki kell állni a próbát. Készen álltok a mai foglalkozásunkra?
- Igen.
- Elhoztátok magatokkal a jó kedveteket és a szép mosolyotokat?
- Igen.
- Hadd lássam.

A gyerekek mosolyognak.

-Szuper. Tehát hallgassátok figyelmesen az első találós kérdést.

Koronás, de nem király,
még csak nem is hercegnő,
Törzse vastag, ága sok,
évek alatt nagyra nő. (fa)

(<http://dalokversek.hu/talalos/>)

-Nagyon jó, ez a fa. Hallgassátok a második kérdést!

Fúr-farag, de mégsem ács
kopog, mint a kalapács.
Fák orvosa, doktora,

erdőben az otthona. (harkály)

(http://www.vadviragovi.hu/images/Koronav%C3%ADrus/Talalos_kerdesek.pdf)

- Így igaz, a harkály. Az erdő orvosa. Nézzük meg a harmadik kérdést, hogy kitaláljátok-e.

Én vagyok az első

tavaszi virág,

hófehér ruhám

a hó alól kikandikál. (hóvirág)

(<https://www.talaloskerdesunk.hu/index.php?pg1=novenyek>)

- Ügyesek vagytok. Ezt is kitaláltátok. Hallgassátok meg a negyedik kérdést.

Fák és bokrok katonásan

egymás mellett sorakoznak,

kismadarak

csicseregnek, mókusfiak

szórakoznak. (erdő)

(http://webovoda.blogspot.com/2009/04/talalos-kerdesek-tavasz_27.html)

- Már csak egy kérdés maradt.

Mindent lemos szappan nélkül,

Tőle erdő, mező zöldül. (eső)

(http://webovoda.blogspot.com/2009/04/talalos-kerdesek-tavasz_27.html)

-Hurrá, megcsináltátok. Tudtátok mindenre a választ. Most már irány a varázserdő.

A gyerekekkel beszélünk a terembe a dallamra és helyet foglal mindenki. Meggyújtjuk a gyertyát a kör közepén.

II. Fő rész

Előveszem újra a babzsákot és elkezdek mesélni a gyerekeknek, hogy hogy érzem magam, hogyan telik a napom, majd továbbadom és a gyerekek egymás után szintén mesélnek. Mikor már visszaért a babzsák, előveszek egy kislabdát és felteszem azt a kérdést, hogy:

-Ki emlékszik a tegnapi mesémre?

Ezután pedig felteszem a következő kérdést:

- Miről szólt?

- Kik voltak a főszereplők?

- Mi lett a vége a mesének?

Amelyik gyereknek oda dobom a labdát, annak kell válaszolnia. Figyelembe veszem azt, hogy melyik gyerek esetleg emeli a kezét és szeretné elmondani.

Miután felelevenítettük az előző alkalommal hallottakat, beszélgetünk a gyerekekkel, hogy ők hogyan éreznék magukat, ha a szüleik úgy döntenének, hogy külön válnak. Újra előveszem a labdát és akinek dobom, felteszem azt a kérdést, hogy mit szeret az anyukájában, majd, hogy mit szeret az apukájában.

- Most pedig gyerekek rajzolni fogunk. Még pedig azt fogjátok lerajzolni, amit most éreztetek a mese megbeszélése után.

Mindenki helyet foglal és előkészítjük a színesceruzákat és a fehérpapokat szétosztom. Majd bekapcsolok a zenedobozon egy nyugodt erdős hanganyagot.

Miután a gyerekek befejezték a rajzolást, mindenki elmeséli, hogy mi látható a rajzán. Mindenképp beszélgetünk a rajzokról, hogy miért pont ezt rajzolták le. Majd megdicsérem őket.

- Nagyon szép rajzok készültek, ügyesek vagytok.

- Most pedig játszunk egy játékot, amelynek a neve „Azt szeretem benned, hogy...”

Egy kört alkotunk és kiszámolóval kiválasztok egy gyereket, aki a kör közepébe áll. A kezében fogja tartani a labdát, majd oda dobja az egyik gyereknek, akinek el kell mondania, hogy mit szeret benne. Pl. „Azt szeretem benned, hogy vicces vagy”, majd visszadobja a körben álló gyereknek és az oda dobja a másinak. A játék akkor ér véget, ha már mindenki mindenkinek elmondta, hogy mit szeret a másikban.

Ezután mindenki elmond egy jó kívánságot, elfújjuk a gyertyánkat.

III. Befejező rész

- Kedves gyerekek! Sajnos ez a háromnapos kis kalandunk Meseországban ma véget ért. De ez nem azt jelenti, hogy többet nem jövünk vissza. Bármikor, ha szeretnétek még visszatérni ebbe a varázserdőbe. Nagyon örülök, hogy velem tartottatok. Tetszett nektek ez a három alkalom?

- Igen.

- Szeretnétek még valamikor ide visszatérni?

- Igen.

- Örülök, hogy így gondoljátok. Kívánom számotokra azt, hogy legyetek boldogok és segítőkészek. Nagyon ügyesek voltatok. De most már vissza kell térnünk, hisz a varázskapu bezáródik. Ígérjük meg együtt, hogy segíteni fogunk a másikon, ha kell, hisz, ha jó lelkűek és segítőkészek leszünk egymással, akkor a Nap is melegebben fog sütni.

A gyerekekkel megfogjuk egymás kezét és kivonulunk az osztályteremből.

3.2.Javaslat

A projekt tervemet olyan pedagógusoknak ajánlom, akik szembesülnek ilyen problémahelyzettel és szeretnének valamilyen úton-módon segíteni a gyerekek a feldolgozásban. Valamint, szülők is alkalmazhatják, akik szintén ilyen problémájuk van és nem tudják, hogyan ezt megbeszélni a gyerekekkel.

Úgy vélem, hogy azért is lehet hasznos ez a projekt terv, mert több olyan elem van benne, ami által a gyerek feltud szabadulni. Nem ajánlatos leültetni a gyereket és elkezdni faggatni vagy beszélgetni vele, ez negatívan tud hatni a gyermekre és szoronghat, hanem jobb megoldás, ha játékosan, nyugodtan, mesélve, különböző feladatokat használva tesszük ezt, mert akkor a gyerek felszabadul és sokkal könnyebben megtud nyílni és feldolgozni dolgokat.

A projekt megvalósítását márciusra terveztem, a Csomai Líceumban szerettem volna elvégezni az első osztályban. Előzetesen megbeszéltem a tanítónővel, hogy tudnának-e engem fogadni, amire azt a választ kaptam, hogy igen. Végül is gyakorlatban a projektemet sajnos nem tudtam megvalósítani, mivel az országunkban kitört a háború, az oktatási intézmények pedig nem dolgoznak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Szakedolgozatom címe: *A válás tematikájának megjelenése a kortárs gyermekirodalomban*. Céлом volt, hogy megismerjem és bemutassam, miként jut el egy házasság a válásig és ez hogyan hat ki a gyerekekre és annak fejlődésére. Valamint, hogy a kortárs gyermekirodalomban milyen változások jelennek meg és az írók, hogyan mutatják be ezt a műveikben.

Az általam választott témát három fő fejezetre taglaltam. Az első fejezetben kutattam a család fogalmát, majd, hogy hogyan is jut el egy család a válásig. Valamint, hogy ez a válás, hogyan is hat ki a gyerekekre és annak fejlődésére.

A második fejezet bemutattam a kortárs gyermekirodalom változásait, amelyben szó esik a tabutémákról is, és hogy milyen új dolgok jelentek meg az irodalomban. Valamint megemlítettem, hogy milyen művek segítenek feldolgozni ezeket a nehéz helyzeteket.

A harmadik fejezetben összeállítottam egy három napos meseterápiás drámapedagógiai foglalkozás projekt tervet, első osztályos gyermekek számára. Ami tartalmaz varázslatokat, találós kérdéseket, mozgásos feladatokat, mesélést, beszélgetést és végül rajzfeladatot is.

A szakdolgozat megírásának befejeztével arra a következtetésre jutottam, hogy fontos egy pedagógusnak fontos odafigyelnie a tanítványára, hogy ha épp problémái vannak, akkor mi lehet az. Segítségül próbáljon meg alkalmazni drámapedagógiai foglalkozásokat, ahol a gyerek nyitottabb tud lenni. Használjon fel erre akár kortárs meséket, amelyek hasonlóak tudnak lenni az adott gyerek helyzetéhez.

Mivel tényleg gyakori napjainkban a válás, igyekezzünk legalább minimálisan a gyermeknek segíteni, diszkréten és nem beleavatkozva mélyebben a családi problémákba.

РЕЗІЮМЕ

Я вибрала тему "Виникнення теми розлучення в сучасній дитячій літературі". Цю тему я розділила на три розділи. У першому розділі я досліджувала стосунки від шлюбу до розлучення, що таке сім'я, які існують типи та функції сім'ї, а також як впливає розлучення на дитину та на його розвиток. У другому розділі я досліджувала, які зміни з'явилися у сучасній дитячій літературі. Звернула увагу на табуйовані теми, а також на ті твори, в яких вони з'явилися вже. У третьому розділі я створила драматичний педагогічний трьохденний проект, для дітей першого класу. В ньому можемо зустрітися з різними оповіданнями, іграми, розповідями, бесідами та малюванням.

В завершенні роботи великою допомогою для мене стало вивчення та пізнання літератури, яку я використала. Я більш ближче познайомила з психологічною стороною розлучення, а також з сучасною літературою.

Під час закінчення роботи, я прийшла до висновку, що педагогу важливо приділяти увагу на своїх учнів, якщо вони мають проблем. Думаю треба спробувати хоча би мінімально допомогти, застосовуючи драматичні педагогічні заняття, де дитина може стати більш відкритою. Можемо використовувати навіть сучасні казки чи оповідання, які можуть бути схожі на ту ситуацію, якою бориться дитина. Але важливо лишатися дискретним, не вмішуватися у сімейні проблеми.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Bárdos József: A modern magyar gyermekköltészet keretei
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-modern-magyar-gyermekkolteszet-keretei>
(Letöltés dátuma: 2022. április 28.)
- Berta Judit, Csabai Krisztina (2018): Szocializáció gyermek- és serdülőkorban. Akadémia Kiadó, Budapest
- Bognár Gábor – Telkes József (1994): A válás lélektana, Haas & Singer Alapítvány, Budapest
- Bognár Gábor -Telkes József (1986): A válás lélektana. Budapest
- Boldizsár Ildikó (szerk.) (2014): Meseterápia a gyakorlatban. Magvető Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft., Budapest
- Bujna Eleonóra (2009): *A szülői példa szerepe a nevelésben*, http://acta.bibl.u-szeged.hu/28946/1/modszertani_049_002_055-057.pdf (Letöltés dátuma: 2022. március 23)
- Czédliné Bárkányi Éva: A család múltja és jelene.
http://www.kulturaeskozosseg.hu/pdf/2011/4/kek_2011_4_12.pdf (Letöltés dátuma: 2022. március 19.)
- Dienes Éva: Kortárs gyermekirodalom és „Tsai”
- Farkas Péter (2006): A szeretet közössége. A családszociológia alapjai. L'Harmattan, Budapest
- Feuer Mária (szerk.) (2019): A családsegítés elmélete és gyakorlata, Akadémia Kiadó, Budapest
- Gábor Izabella: Gyermekirodalom
file:///C:/Users/hp/Downloads/1_GYERMEKIRODALOM_Fogalomismertetes_saja.pdf
(Letöltés ideje: április 25.)
- Gombos Péter: A kortárs gyermekirodalom és az irodalomtanítás
http://arkadiafolyoirat.hu/images/000_irodalom/IRO006_TAN_gombos_kortars.pdf
(Letöltés dátuma: 2022. április 3.)
- Hablicsek László (2000): A család kialakulása, a családformák történelmi változásai. Babits Kiadó, Szekszárd
- Hajduska Marianna (2008): Krizislélektan. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Helmuth Figdor (1996): A reménység peremén. Elvált szülők gyerekei. Fekete Sas Kiadó, Budapest.

Horváth-Szabó Katalin (2007): A család és a fejlődés. Budapest

<https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/kortars-gyermekirodalom-es-tsai>

(Letöltés dátuma: 2022. április 28.)

Jenei Teréz:

https://epa.oszk.hu/03900/03976/00002/pdf/EPA03976_magiszter_2019_02_067-074.pdf

(Letöltés dátuma: 2022. április 5.)

Lovász Andrea (2015): Felnőtt gyermekirodalom. Cerkabella Könyvkiadó, Gyula

M. Nádasi Mária (2006): A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése, <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf> (Letöltés dátuma: 2022. április 3.)

Mogyorósi Zsolt - Virág Irén (2015): Iskola a társadalomban - az iskola társadalma. Liceum Kiadó, Eger

Ranchburg Jenő (1994): A családi diszharmónia és a válás hatása a gyermek fejlődésére. Demográfia

<http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/66/874> (Letöltés dátuma: 2022. április 3.)

Ransburg Jenő (1998): Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Reiderné dr. Bánki Erika (2014): A gyermek érdeke a felbomló családban, Győr

Rowlands Peter (1986): Vasárnapi szülők, Gondolat Kiadó, Budapest

Szabó Mihályné: A család szerepe, jelentősége, funkciói, kapcsolatfelvétel a család megismerésének módszerei, technikái

https://www.nive.hu/Downloads/Szakkepzesi_dokumentumok/Bemeneti_kompetenciak_meresi_ertekelesi_eskozrendszerenek_kialakitasa/2_1853_007_101015.pdf (Letöltés

dátuma: 2022. április 1.)

Teleki Béla (2003): Kézikönyv a családról I-II.. Korda Könyvkiadó

Vajda Zsuzsanna (2005): Neveléslélektan. Osiris Kiadó, Budapest

Internetes forrás:

http://webovoda.blogspot.com/2009/04/talalos-kerdesek-tavasz_27.html

<https://www.talaloskerdesunk.hu/index.php?pg1=novenyek>

http://www.vadviragovi.hu/images/Koronav%C3%ADrus/Talalos_kerdesek.pdf

<http://dalokversek.hu/talalos/>

<https://lurkovilag.hu/talalos-kerdesek-termeszetrol-idojarasrol/>

<https://amikamoda.ru/hu/zagadki-na-temu-les-v-nashei-zhizni-udivitelnye-zagadki-pro-les-kak-ustroit.html>

<https://www.szuloklapja.hu/mondokak-versek/429/talalos-kerdesek-gyerekeknek-.html>

<https://mesemondo.blog/2020/10/28/erdo-mezo-novenyei/>

<http://magocsiovi.blogspot.com/2011/01/talalos-kerdesek-tel.html>

[https://ovisvilag.blog.hu/2010/03/29/tavaszi talalos kerdesek es szokiegeszito jateko](https://ovisvilag.blog.hu/2010/03/29/tavaszi_talalos_kerdesek_es_szokiegeszito_jatekok)

k

MELLÉKLET

1 sz. melléklet

**Завідувачу кафедри
Біді Олені Анатоліївни,
доктору пед. наук, професору
здобувача вищої освіти
Попович Барбари Золтанівни,
студентки IV-го курсу,
ОП 013 Початкова освіта, бакалавр**

ЗАЯВА

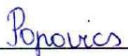
З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

2022.05.31.

Дата

Підпис

Bida Olena

tanszékvezetőnek

Popovics Barbarától,

IV. évfolyamos,

013 Tanító

NYILATKOZAT

A II. Rákoczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2019. augusztus 30-án kelt tudományetikai szabályzatának pontjaival, amelyek szerint plágium felfedezése esetén a diplomamunka nincs védéshez engedve, megismerkedtem.

Tájékoztatást kaptam a plágiumszűrő rendszer használatáról, hozzájárulok a munkám ellenőrzéséhez és tárolásához az intézményi adatbázisban. Felhatalmazom az intézményt, hogy a munkámat ellenőrzés után felhasználhassák a plágiumszűrő program működésénél a további munkák ellenőrzésének folyamatában.

A munkát ellenőrzés céljából elektronikusan és nyomtatott formában is benyújtottam az intézménynek. Munkám elektronikus változata azonos a nyomtatott példánnyal.

2022.05.31.

Dátum

Aláírás

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
19.05.2022 20:44:08 EEST

Дата звіту:
19.05.2022 20:49:42 EEST

ID перевірки:
1011257489

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100006701

Назва документа: **Popovics Barbara**

Кількість сторінок: **34** Кількість слів: **10435** Кількість символів: **75513** Розмір файлу: **1.08 MB** ID файлу: **1011147556**

8.85% Схожість

Найбільша схожість: 2.32% з Інтернет-джерелом (https://dokterkijog.sze.hu/images/RBE_%C3%A9rtekez%C3%A9s.pdf)

8.53% Джерела з Інтернету 28 Сторінка 36

0.58% Джерела з Бібліотеки 10 Сторінка 36

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0%

Немає вилучених джерел

Вилучень